

AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASINDA TURİZMİN YERİ VE TÜRKİYE TURİZMİ

The Place of Tourism in European Union Regional Politics and Turkey Tourism

Gözde EMEKLİ

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fak. Coğrafya Bl. 35100 Bornova-İzmir.
gozde.emekli@ege.edu.tr

Özet:Avrupa Birliği (AB), farklı kültürler, bölgeler, diller, tarihler ve geleneklerden oluşan bir mozaiktir. Bu mozaiki oluşturan ülke ve bölgeler arasında farklılıklar olduğu bilinmekte, son yıllarda bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi amacıyla politikalar oluşturulmaktadır. Coğrafya için önem taşıyan ve özellikle bölgesel dengesizlikler açısından sorun yaşayan, Avrupa Birliği ile uyum süreci hızlanan ülkemizin, birliğin bu yöndeki politikalarını takip etme zorunluluğu gündeme gelmektedir. Türkiye'ye daha çok AB ülkelerinden turist gelmesi ve Türkiye'nin dünya turizm pazarında AB ülkeleriyle rekabet içinde olması nedeniyle, Birliğin turizm politikaları Türkiye'yi de etkilemektedir. Türkiye, AB'ye aday ülkelerin katılımına açık olan programlardan yararlanabilme olanağına sahiptir. AB bütçesinden sağlanan hibe ve Avrupa Yatırım Bankası'ndan alınan kredilerden oluşan programlar, turizm sektörünü desteklemektedir. Bu nedenle bildiride AB bölgesel politikaları içinde yer alan turizm teşvik programları irdelenecektir. Yerel kalkınma ve istihdam girişimlerini teşvik eden, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde turizmi araç olarak gören politika ve stratejiler iki grupta ele alınmaktadır. İlki yerel kalkınma eylemlerini içeren yapısal fonlar, ikincisi ise yerel girişimlerde büyük bir rol oynayan, bir dizi pilot projeleri, deneyim ve bilgi alışverişine yönelik işbirliği şebekelerini mali açıdan destekleme şeklindedir. Leader, Urban, Equal ve Interreg bireysel bir tema veya coğrafi alan üzerinde yoğunlaşan, yerel potansiyeli kullanarak turizm kaynaklarının geliştirilmesini hedef alan programlar (yerel tarihsel mirası içeren sit alanları, sanayi tesislerinin dönüştürülmesi, çiftlik tatilleri, vs.) Avrupa Birliği'nin başarıları çalışmaları arasındadır. AB'nin turizmi, bölgesel kalkınma farklılıklarını gideren gelişme stratejilerinin lokomotifleri olarak görmesi, bu amaçla özellikle Akdeniz ülkelerine yönelik projelere finansal destek programları oluşturması, Türk turizminin şansısıdır. Bu amaçla bildiri kapsamında AB ile bütünleşme aşamasında AB bölgesel ve turizm politikaları ele alınarak ülkemiz turizm politikaları karşılaştırılacak ve olası yararlar saptanmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, Bölgesel dengesizlikler, Turizm, AB turizm politikaları.

Abstract: European Union is a mosaic which is made up of different cultures, districts, histories and customs. It has been known that there is a difference between countries and districts in the mosaic concerned and some political policies have been strived to be formed in order to figure out imbalance issues among the regions lately. Turkey which has had a fast adaptation period with European Union recently has to follow the latest policies under consideration. Since many tourists from Europe would rather have a holiday in Turkey and Turkey is in competition with European countries in the world tourism market, tourism politics of European Community have affected Turkey as well. Turkey has an opportunity to benefit from the programmes that are open to the participation of the nominee countries of the European Community. The donation provided by the budget of European Union and programmes formed by loans obtained from European Investment Bank have supported tourism sector in Turkey. Therefore, tourism promotion programmes in E.U. regional politics will be evaluated. The politics which encourage local development and employment initiatives are assessed in two groups. In the first group, there are structural funds covering local development operations and in the second group, there are some financial support programmes that play a great role in the local initiatives, some pilot projects and cooperation networks aimed at utilizing experience and knowledge relations. The programmes intensifying on an individual theme or a geographical region, aiming at improving tourism resources by employing local potential such as Leader, Urban, Equal, and Interreg (protected areas having local and historical heritage, transforming industrial plants, farm holidays etc.) are amidst the successful works of E.U. Turkish tourism benefits from E.U. to a large extent as E.U. evaluates the situation of Meditarrenean countries as locomotive of development strategies removing the differences of regional improvement and provides a financial back-up regarding the Meditarrenean projects. Therefore, in this paper, the politics of Turkish tourism will be compared with E.U. by evaluating its regional and tourism politics while the membership of Turkey is stil under discussion in E.U.

Key words: European Union, Turkey, Regional imbalances, Tourism, the politics of European Union

1.Giriş

Avrupa Birliği, 15 ülkeden oluşan, Avrupa bütünleşmesinde yeni bir aşamaya giren kapılarını yeni üyelere açan bir süreç yaşamaktadır. Oniki ülke -Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya - AB'ye katılım hazırlıklarını sürdürmektedir Avrupa Birliği, en büyük ekonomik ve siyasi birliklerden birini oluşturmaktadır. 10 trilyon dolarlık milli gelir ile dünyadaki toplam gelirin üçte birini, 2 trilyon doları aşan ihracatla da dünya ihracat hacminin yaklaşık % 40'ını elinde bulundurmaktadır. Ancak buna rağmen AB'nin bütün üye ülkelerinde bölgeler arasında değişik düzeylerde yaşam standartları olduğu kabul edilmektedir. AB'nin en zengin bölgesi ile en yoksul bölgesi arasında GSMH bakımından 3.5 kat fark olduğu bilinmektedir. Bu nedenle altyapı geliştirme, işletmelere özellikle KOBİ'lere öncelik verilmesi, öğretim-eğitim, çevrenin korunması, araştırma-geliştirme, yerel kalkınma gibi konulardaki girişimleri destekleyerek bölgesel politikalar üretmeye çalışmaktadır. Bölgesel dengesizlikleri gidermek için oluşturulan politikalarda; yerel ekonomik yapı, yerel koşullar, politik yapı, altyapı, fiziksel planlama, nitelikli işgücü gibi göstergeler dikkate alınmaktadır.

Avrupa Birliği "Bölgesel Politikası" istihdamı ve üretkenliği güçlendirmek için bölgelerdeki rekabet gücünü artırmaya dayanmaktadır. Yerel kaynakların ekonomik gelişme için harekete geçirilmesini hedef alan bölgesel politikanın temeli "farklı bölgelerin kalkınma düzeyleri arasındaki dengesizlikleri ve az gelişmiş bölgelerin geri kalmışlığını azaltmaya" yöneliktir. AB bölgesel politikalarında yerel kalkınma ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bir kentsel mahallenin canlandırılması, kırsal alanlarda turizmin teşvik edilmesi, yöreye özgü gıda ürünlerinin tanıtılması, rekabetçilik alanında yerel işletmelere yardım edilmesinin bölgelerin gelişmesine katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

AB yerel ve bölgesel kalkınmaya iki yoldan yatırım yapar: İlk olarak az gelişmiş bölgelerde yapısal fonlarla finanse edilen yerel kalkınma eylemlerini destekleme, ikincisi ise yerel girişimlerde büyük rol oynayan pilot projelere ve işbirliği şebekelerine mali açıdan kaynak sağlama şeklindedir. Yapısal Fonlar (hibeler), Kaynaşma Fonu (hibeler), Avrupa Yatırım Bankası (krediler) bölgesel politikanın araçlarıdır.

2.Yapısal Fonlar

Avrupa bölgesel kalkınma fonu, Avrupa tarımsal yönlendirme ve garanti fonu, Avrupa sosyal fonu, balıkçılığın yönlendirilmesi için mali araç olmak üzere dört grupta toplanmaktadır. Urban, Interreg, Leader, Equal kamuoyunda bilinen destekleme projeleridir. Kaynaşma Fonu, yapısal fonlara ek olarak çevre ve ulaştırma alanlarındaki projeleri destekler. Avrupa Yatırım Bankası ise kalkınmada geri kalmış olan veya dönüşüm sorunlarıyla karşı karşıya olan bölgelerde yatırımların teşvik edilmesi yoluyla ekonomik ve sosyal kaynaşmayı güçlendirmek için destek sağlamaktadır.

AB bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde ve yerel kalkınmanın sağlanmasında turizmi etkili bir araç olarak görmektedir. Avrupa Parlamentosu "Topluluk'un ekonomik büyümesi için önemli olan turizmi, aynı zamanda, kültür, topografya ve yaşam tarzı çeşitliliğinin tanınmasını ve bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasını kolaylaştıran inkâr edilemez sosyal bir faktör" olarak kabul etmektedir.

Avrupa'nın yaratılması için turizmin bütünleştirici rolünü, ekonomik ve sosyal önemini vurgulamak amacıyla 1990 yılı "Avrupa Turizm Yılı" olarak ilan edilerek Topluluk bütçesinden toplam 7,74 milyon Euro harcanmıştır. Ayrıca AB, uzmanlık bilgisi aktarımı yoluyla, AB üyesi olmayan ülkeler ile işbirliği geliştirilerek kırsal, kültürel, eğitim çevre ve turizm üzerine incelemelere ve pilot projelere toplam 21,7 milyon Euro verilmiştir. 1993-1995 Turizm Destekleme Eylem Planı ile turizm bilgisini iyileştirerek, işletmeler, ulusal ve yerel kamu yönetimleri, dernekler ve Sivil Toplum Kuruluşları arasında sınır ötesi işbirliğini geliştirmek üzere, Avrupa'nın bir turizm bölgesi olarak tanıtılması hedeflenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda "Çevre dostu turizmi" teşvik etmeyi amaçlayan girişimler başlatılarak, turizmin çeşitlendirilmesine yönelik yeni turizm türleri, alanları ve etkinlikleri belirlenmiştir.

Günümüzde, Avrupa'daki kültürlerin ve geleneklerin zenginliği, Avrupa Birliği'ni pazarın % 53'üyle dünyanın en büyük turizm bölgesi yapar. AB GSYH'sinin % 5,5'i turizmden elde edilir. Turizm ile ilgili faaliyetlerde istihdam edilen 9 milyon kişiyle ki bu rakam toplam AB istihdamının %7'sini oluşturur, turizm özellikle az gelişmiş ve çevre bölgelerde önemli bir iş yaratma kaynağıdır. Çünkü AB, aynı zamanda dünyanın en büyük turizm alanlarından birini oluşturmaktadır. AB ülkelerini son yıllarda 300 milyon turist ziyaret etmiştir. AB'nin turist sayısı bakımından dünyadaki pazar payı % 40'dır. AB Dünya turizm gelirlerinin % 40'ını elinde bulundurmaktadır. AB ülkelerinde uluslararası standartta 9,5 milyon yatak bulunmaktadır (Avcıkurt, 2001, 48).

3.Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Hedefleri

Avrupa Birliği, 1990'ların başına kadar turizm sektörünün bölgesel kalkınma ve istihdam yaratmadaki önemini bilincinde olmakla birlikte, sektörel yaklaşımda bulunmamayı tercih etmiş ve turizm alanındaki faaliyetleri dolaylı olarak sürdürmüştür. Son günlerde AB'de turizmin öncelikleri dört ana konu üzerinde yoğunlaşmaktadır:

Turizmde yeni teknolojiler kullanılarak, bilginin paylaşımı ve dağıtımının kolaylaştırılması

Turizm sektöründeki kaliteyi artırmak için mesleki eğitimin desteklenmesi ve geliştirilmesi

Turistik ürünlerin geliştirilmesi ve kalitesinin artırılması (coğrafi destek)

Turizmde sürdürülebilir gelişmenin ve çevre korumasının desteklenmesi ve geliştirilmesi (coğrafi boyut)

Avrupa Birliği'nin ortak turizm politikaları "Turizm Eylem Planları" aracılığı ile desteklenmektedir. Bu planların amaçlarını;

Az gelişmiş yörelerde turizmi geliştirmek,

Turistik bölgelerde alt yapıyı desteklemek,

Çevreyi korumak, doğaya dönüş arzusunu özendirmek,

Ortak kültür mirasına sahip çıkmak, yaşatmak,

Tatillerin yıllık zaman dilimlerini zaman ve mekân boyutunda ayarlamak,

Turistik mevsimlik yoğunlaşmanın önüne geçmek,

Turizm istatistiklerini kolay ve anlaşılır hale getirerek isteyen hizmetine sunmak şeklinde özetlemek mümkündür (Türsab,1998).

1995'ten bu yana AB politikalarında; turizmin ekonomik ve sosyal bütünleşme, Avrupa kimliğini geliştirme yönündeki katkıları ve bu sektördeki KOBİ'lerin istihdam yaratmadaki önemi sürekli vurgulanmaktadır. Topluluk turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla bazı hedefler belirlemiştir. Bu hedeflerin önemli bir kısmı coğrafyayı ve coğrafyacıları yakından ilgilendirmektedir.

Sınırları olmayan bir büyük coğrafya yaratmak için turizmin bütünleştirici rolünü kullanmak,

Turizmin ekonomik ve sosyal önemini bölgesel politika ve istihdam yaratılmasıyla ilişkili olarak vurgulamak,

Turizm türlerini ve etkinliklerini artırmak,

Turizmin mevsimsel ve coğrafi dağılımını sağlamak, tatil dönemlerini yaygınlaştırmak,

Turizm faaliyetinin çevre kalitesine saygılı olmasını sağlamak,

Kitle turizmine alternatifler bularak, yeni tatil yöreleri ve türleri geliştirmek

Turistlerin daha iyi bilgilendirmek ve tüketici olarak korumak

Turizm sektöründeki çalışma şartlarını iyileştirmek,

Turizmle ilgili sorunların çözümü için bir danışma ve işbirliği mekanizması oluşturmak,

Üye ülkelerin vatandaşlarını, özellikle gençleri, diğer üye ülkelerin kültürleri ve yaşam biçimlerine ilişkin turizm aracılığıyla daha iyi bilgilendirmek,

Turizm faaliyetini etkileyen etmenleri belirlemek, yeterli kaynak bulmak, sektörde verimliliği, rekabet ortamını geliştirmek,

Turizm ve kültür arasındaki işbirliğini artırmak
(<http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/policy-areas/sme.htm>)

Bu hedeflere ulaşmak için oluşturulan Avrupa Birliği turizm teşvik politikalarını ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki, AB'nin doğrudan turizmi hedef alan küçük bütçeli teşvik programlarıdır (eğitim, kültür, çevre koruma gibi alanlarda). İkincisi ise Yapısal Fon ve Avrupa Yatırım Bankası gibi kaynaklardan elde edilen, doğrudan turizmle ilgili olmayan, ancak ulaştırma, haberleşme ve diğer altyapı yatırımları gibi turizm sektörü için hayati öneme sahip yatırımları finanse etmekte kullanılan, büyük miktarlara ulaşan teşviklerdir. Bunların dışında, AB ülkeleri turizm üstyapısı için kendi bünyelerinde devlet teşvikleri uygulamaktadır. Bu tür teşvikler tesis inşaatına verilen yatırım teşviklerinden, modernizasyon, turistik faaliyetlerin iyileştirilmesine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Devlet teşvikleri hibe, uzun vadeli krediler, faiz sübvansiyonu gibi finansal, ya da vergi muafiyeti, yatırım/amortisman indirimi, gümrük vergisi muafiyeti gibi mali teşviklerden oluşmaktadır.

Yapısal Fonlar ve özellikle Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), turizm için en önemli mali yardımı sağlamaktadır. Eylemlerin çoğu, altyapının (yollar, havalimanları, vs.) geliştirilmesi, mesleki vasıfların artırılması, turizm işletmelerinin geliştirilmesi, konaklama ve diğer turizm tesislerinin geliştirilmesiyle ilgilidir. Bununla beraber 'Yapısal Fonlar' turizmin gelişmesine katkıda bulunurlar. Örneğin kırsal alanlarda, kırsal çevrenin korunmasına, yerel kültürel geleneklerin ve becerilerin sürdürülmesine köylerin yenilenmesine ve "ekoturizm", "spor turizmi" gibi yeni kırsal turizm pazarlarının gelişmesine katkıda bulunurlar.

Çiftçilerin, turizm sektörüne girerek faaliyetlerini çeşitlendirmeleri için de bu fonlardan destek sağlanmaktadır. Tarım sektöründe istihdamın azalması, kırsal alanlar için alternatif gelir kaynakları bulma çabalarına yol açmıştır. Bir alternatif olarak "kırsal turizm" veya "agriturizm" teşvik edilmektedir. Turizm, balıkçılığa bağımlı olan kıyı bölgelerinin veya eski madencilik sahalarının ekonomik yenileşmesine de yardım etmiştir. Turizm sektörü, İspanya, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan'da çevrenin korunması ve ulaştırma altyapısının iyileştirilmesi amacıyla Kaynaşma Fonu vasıtasıyla da desteklenmiştir.

Son çalışmalarda AB, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde önemli bir istihdam kaynağı olarak turizmin rolünü belirginleştirmiştir. Ancak, Avrupa Birliği'nin Beşinci Çevresel Eylem Programı, turizmi, çevre için potansiyel bir tehdit olarak görmekte ve buna yönelik önlemler alınmasını istemektedir. Özellikle kitle turizminin daha iyi planlanması ve yönetilmesi, sürdürülebilir turizm kalkınması ve turistlerde çevre bilincinin artırılması, AB'nin ilgilendiği temel konulardır. Hatta uygulamada 'Yapısal Fonlar' çerçevesinde, turizm sektöründe proje geliştirmek için destek arayan herkes, en iyi çevresel seçenekleri oluşturma gayretindedir. Bu fonlar, sürdürülebilir turizmin gelişmesine olumlu katkı yapabilir (<http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/tourismpublications/documents/eurfinrepen.pdf>).

AB'nin turizm destek programlarındaki ikinci önemli bir nokta; turizm ve kültür arasındaki işbirliğinin artırılmasını öngörmektedir, Avrupa mirası ve Avrupa kültürünün, turizmin en eski ve en önemli yaratıcılarından biri kabul edilerek bu miras ve kültürün korunmasına ilişkin çalışmalar desteklenmektedir. "Topluluk eylemi, kültürel mirasın turizm için önemini aydınlatmayı ve Avrupalıların kültürleri, gelenekleri ve yaşam biçimlerinin daha fazla tanınmasını sağlamayı hedeflemektedir. Müzeler için destek verilmesi ve tarihsel binaların otellere veya başka konaklama tesislerine dönüştürülmesi gibi çeşitli eylemler söz konusudur. Ayrıca, konser salonları, tiyatrolar ve kitaplıklar gibi kültürel merkezler için mali yardım yapılır (Avrupa Birliği, 2000, 35). İstanbul, Safranbolu, Boğazköy, Nemrut Dağı, Xanthos-Letoon, Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, Troya, Pamukkale, Göreme ve Kapadokya'nın da hem kültürel hem doğal miras listesine alınarak UNESCO ve Avrupa Birliği'nin kültürel mirası koruma fonlarından yararlanması öngörülmektedir.

Kentsel yenilenme programları kapsamında, çoğu zaman, tarihsel şehir merkezlerinin korunması yer almaktadır. Bütün bu desteklerden en çok yararlanan sektör turizmdir. Çağdaş kültür ile ilgili olarak, Avrupa Birliği, bir Avrupa boyutu içeren ve en az üç üye ülkeden katılımcıların yer aldığı kültürel etkinlikleri teşvik etmek için, Avrupa Kültür Şehri, Avrupa Kültür Ayı Programlarını desteklemeye devam etmektedir. 2010 yılı

için İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi kültürel destek anlamında önemli bir adımdır.

Avrupa Akdeniz Ortaklığı'nın ekonomik işbirliği bünyesinde, AB bütçesinden sağlanan hibe ve Avrupa Yatırım Bankası'ndan alınan kredilerden oluşturulan MEDA Programı, Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde ortaya koyulan işbirliği ve destek projelerinin finansmanı için kullanılmaktadır. AB'nin eğitim, kültür, çevre politikalarına yönelik bir dizi programı mevcuttur ve turizm sektörü kapsamında her birinden yararlanmak mümkündür. Bu arada, gerek Avrupa Birliği'nde, gerek Türkiye'de turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çok büyük bölümü KOBİ özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla AB'nin KOBİ'lere yönelik program teşviklerinden de yararlanmak mümkün olacaktır. AB, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on iki Akdeniz ülkesi ve AB arasında ortaklık kuran, Aralık 1995'te Barcelona Bildirgesi ile oluşturulan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde işbirliğini geliştirmeye çalışmıştır. Bu ortaklığın üç hedefi vardır:

Ekonomik ve mali işbirliğinin geliştirilmesi, (ekonomik boyut)

Siyasi diyalog ve güvenliğin güçlendirilmesi; (siyasi boyut)

Sosyal, kültürel ve beşeri olaylar üzerinde daha çok durulması (coğrafi boyut)

Bu çerçevede, 1995 yılında Kazablanka'da toplanan turizm bakanları, Akdeniz Turizm Şartı'nı kabul ettiler. Öngörülen işbirliği eylemleri, özellikle bilgi, tanıtım ve eğitimle ilgiliydi. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın başlıca finansal aracı olan MEDA kapsamında projeler finanse edilmiştir. MEDA, tüm ortaklar tarafından Haziran 1997'de kabul edilmiş olan, turizm istatistikleri üzerine Avrupa-Akdeniz işbirliği programı ("Medtour") gibi projeleri desteklemiştir (http://europa.eu.int/comm/dg23/tourism/tourismpublications/travel_guide).

2000 yılına kadar devam eden bu üç yıllık programda, bütün ortaklar, turizm alanında istatistikler için katkı yapmaktadır. Bölgesel işbirliği yanında AB, Türkiye'de turizm sektöründe bir mesleki eğitim programını da finanse etmiştir. Projenin amacı, otelcilik sektöründe hem şimdiki hem de gelecekteki çalışanlar için eğitim konusunda Türkiye Turizm Bakanlığı'nın çabalarına katkıda bulunmaktır. Proje için toplam 2,4 milyon Euro ayrılmıştır.

Son günlerde; Avrupa Komisyonu turizmi geliştirecek yeni bir stratejiyi tartışıyor: 21 Mart 2006'da Viyana'da düzenlenen "Turizm – Avrupa'da Büyüme ve İstihdam için Anahtar" konulu Avrupa Turizm Bakanları konferansında, Komisyon Başkan yardımcısı Günter Verheugen, "Avrupa dünyada başı çeken seyahat noktası. Ancak rekabetçi özelliğimizi koruyabilmek için daha çok çalışmalıyız. Önerilerimiz üye ülkelerin çabalarına Avrupa değeri katmaktadır. Bu öneriler AB'yi eşi olmayan bir turizm bölgesi olarak daha verimli ve eşgüdümlü şekilde tanıtmada faydalı olacaktır" şeklinde konuşmuştur. Avrupa, dünyanın en çok ziyaret edilen bölgesi olmasına karşın, Avrupa'ya gelen uluslararası turist sayısı dünya ortalamasından daha düşük bir hızda artıyor. Yeni rekabetçi bölgeler ortaya çıkıyor ve bu yerler AB'nin küresel düzeyde karşılaştığı rekabeti daha da artırıyor. Bu zorluklar karşısında, Komisyon tüm üyelerle birlikte AB'nin rekabet yeteneğini artırıcı bir teklif gündeme getirdi. Birçok turist Avrupa'yı tek bir seyahat noktası olarak gördüğü için Komisyon AB'deki turistik yerleri tanıtmak amacıyla "Visit Europe" isimli yeni bir internet sitesi açmıştır (www.visiteurope.com).

4.Türkiye Turizmi ve Avrupa Birliği

Türkiye'de turizmin tarihsel gelişimine bakıldığında oldukça eskiye dayandığı görülmektedir. Anadolu'nun dünya tarihi boyunca uygarlıkların doğuşuna, gelişmesine ve çöküşüne sahne olduğu ve bu nedenle çok çeşitli ve zengin kültürel mirasa sahip olduğu bilinmektedir. Turizm Anadolu'da ancak Osmanlı İmparatorluğu döneminde bugünkü anlayışa yakın bir gelişme sürecine girmiştir. 1846 yılında İstanbul'da Aya İrini Kilisesi'nin Askeri Müzeye dönüştürülmesi, 1863'te İstanbul'da ulusal bir fuarın açılması ve aynı yıl seyahat acentesinin kurulması Türkiye'de turizmin ilk önemli olayları arasındadır.

Cumhuriyet döneminde dünyadaki gelişmelerin ışığında turizme daha çok önem verilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, 1923 yılında Türk Seyyahin Cemiyeti'nin kurulması, bunun 1930'da Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'na dönüşmesi, 1934'te Turizm Bürosunun açılması, 1939 yılında Ticaret Bakanlığına bağlı Turizm Müdürlüğü'nün

kurulması ve turizmi geliştirmek için çıkarılan kanunlar turizmin gelişmesinde etkili olmuştur. 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığının kurulması ve planlı dönemde kalkınma planlarında turizme yer verilmesi turizm için yapılan en önemli çalışmalar olmuştur (Özgüç, 1998,583-587). Özellikle 1982 yılında çıkarılan "Turizm Teşvik Kanunu" (I. Turizm Hamlesi) turizmin bugünkü anlamda gelişmesini hızlandırmıştır. Bütçeden turizme ayrılan payın, teşvik ve tedbirlerin artması, turizme verilen önemin bir diğer göstergesidir. Ülkemizde kıyı turizmiyle başlayan turizm hareketleri zamanla çeşitlenmiş, kültürel ağırlıklı ziyaretler ve diğer turizm türleri ile yeni yapılanmaya girmiş, mekansal çeşitlenmeye uğramıştır.

Turizm özellikle 1980'lerden sonra dünya turizm pazarından pay almak için büyük devlet desteği ile atağa kalkmış ancak, 1990'larda beklediği gelişmeyi kısmen yakalamış, o zaman içinde benimsenen yatak ve tesis sayısını artırma politikasında başarı sağlanmıştır. Özellikle turistik arzı tamamlayan konaklama olanakları da gelişmiştir. Son yıllarda tesis ve yatak sayısı önemli artışlar göstermiştir. Turizm işletme belgeli tesis sayısı 1960'ta 165'ken, 1970'te 292'ye, 1980'de 511'e 1990'da 1260'a ulaşmış, günümüzde ise 2000'i bulmuştur. Aynı yıllarda yatak sayısı da 16.151'den 1980'de 56.044'e 1990'da 173.227'ye ulaşmış ve günümüzde 600.000'i aşmıştır (TÜRSAB 1998,48). Bu arada turizm yatırım belgeli ve belediye denetimli tesislerde artmıştır. 1960'lardan sonra turist sayısının bazı istisnalar dışında sürekli arttığını ifade edebiliriz. 1963'te 200.000'e yaklaşan turist sayısı 1970'lerde 724.000'e 1987'de 1280.000'e, 1990'da 5.389.000'e içinde bulunduğumuz 2000'li yılların başında ise 10-12 milyonu, günümüzde ise 20 milyonu aşmıştır.

Son yılların turizm politikaları ise "İkinci Turizm Hamlesi" başlığı altında Avrupa Birliği ve Dünya Turizm Örgütünün öngörülleri doğrultusunda gelişmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda; alternatif turizm" politikaları üretilerek, turizm türlerini çeşitlendirme açısından yayla turizmi, kırsal turizm, köy turizmi, ekoturizm, termal turizm, kültürel turizm, inanç turizmi gibi turizm türleri belirlenmiş ve bunlar birçok turistik etkinliklerle desteklenmeye çalışılmıştır. Rafting, trekking, kuş gözetleme, balınla gezi, atlı doğa yürüyüşleri, yamaç paraşütü, mağaracılık, avcılık, su altı dalışları gibi etkinlikleri bunlar arasında saymak mümkündür. Çünkü Dünya ve Avrupa Birliği turizm piyasasındaki tüketici eğilimlerindeki değişimler ülkeleri alternatif turizm politikaları aramaya yöneltmektedir. (D.P.T 2001, 27-35) Alternatif turizm arayışlarının ülkemiz için yararlarını kısaca özetlemek mümkündür:

Turizmin ülke bütününe diğer bir ifadeyle, zamana ve mekâna yayılması sağlanır.

Turizm yoluyla bölgesel dengesizlikler giderilebilir.

İstihdam olanakları artırılarak yöre halkı için alternatif geçim kaynakları gelişir.

Turizmden daha fazla kişinin yararlanması sağlanarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunur.

Bu doğrultuda Türk turizminin başlıca hedefleri; rekabet edebilme, turist memnuniyeti, sürdürülebilir turizm ve global turizm trendlerini yakalayabilme, destinasyon odaklı pazarlama, çevreye duyarlı projeler geliştirme yönünde yoğunlaşmaktadır. Görüldüğü gibi coğrafya ve turizm coğrafyası bu açıdan önemli bir yere sahiptir. Diğer bir anlatımla;

Ekoturizm

Kültürel turizm

Turizm Kentleri Projeleri: Aydın-Didim,Muğla-Dalaman, Antalya kuzeyi (Kepez-Varsak-Topallı) Atalya-Manavgat/Oymapınar (kulturturizm.gov.tr erişim: 17Nisan.2006).

Kırsal Turizm

Destinasyon Kampanyaları: ÜÇ İSTANBUL: Eminönü (Tarihi Yarımada- Sur içi) Beyoğlu (Kentsel Sit-Salı Pazarı-Galata Port), Kilyos (Batı Karadeniz Kumburgaz (kulturturizm.gov.tr erişim: 17Nisan.2006).

Konaklama ve özellikle Belediye Belgeli Tesislerin Standardizasyonu gibi öncelikler coğrafi çevreyi etkileyen ve ondan etkilenen bir yapıya sahiptir. Çünkü kitle turizmine bir tepki olarak gelişen "alternatif turizm" politikalarının ortak çevresel özellikleri coğrafya ile yakından ilişkilidir.

AB'nin turizmi çeşitlendirme, zamana, mekâna yayma, yönündeki çalışmalar iki yönde yoğunlaşmaktadır. Birincisi ürünü çeşitlendirmedir ki bu doğrudan doğal ve kültürel çevre kaynaklarını dolayısıyla coğrafyayı ilgilendirmektedir. İkincisi ise talebi tanıma ve çeşitlendirmedir. Burada turist gönderen ve turist çeken ülkelerin farklılıkları dikkate alınır ve yeni turist pazarları oluşturulurken mekânsal farklılıklar kullanılır. Diğer bir ifadeyle kuzey ülke insanlarına güneydeki deniz-kum-güneş daima çekici gelmektedir ya da farklı bölgelerde-mekânlarda ortaya çıkan farklı kültürler, oluşumlar çekicilik kaynağı olarak kullanılabilir. Başka bir örnek olarak da son dönemlerde ulaşım, iletişim ve tanıtım çabalarının artması doğrultusunda turizm pazarına yeni ülke ve bölgelerin (hem turist gönderme hem de kabul etme açısından) girmesini gösterebiliriz. Çin, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Uzak doğu ülkeleri gibi....Kısaca turizm pazarını ve turistik ürünü çeşitlendirirken farkında olsak da olmasak da coğrafi farklılıklardan yola çıkılmakta, coğrafyadan yararlanılmaktadır.

Özet olarak AB'nin turizmin gelişimine ilişkin dikkat ettiği noktalar Türk turizminin gelişmesinde ve yeni politikaların oluşturulmasında kilit rol oynamakta, turizm bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde bir araç olarak değerlendirilmektedir.

- *Bölgenin taşıma kapasitesini zorlamayan sınırlı katılım
- *Turizmin mekân ve zaman açısından yayılması
- *Yavaş ve denetimli gelişim
- *Küçük ölçekli turistik işletmeler
- *Çevreye uyumlu, özgün turizm mimarisi
- *Yerel halk ve turist arasındaki iletişimde uyumluluk
- *Bağımsız çalışan uzmanlaşmış tur operatörleri
- *Geleneksel ve özgün değerlerin korunması

*Yerel ölçekte turizm planlaması gibi politikalar turizm ve coğrafya arasındaki ilişkiyi güçlendirmekte, bölgesel coğrafi farklılıklar turizm için zaman zaman avantaj sağlamakta, farklı coğrafi bölgelerde farklı turizm türlerinin gelişmesine olanak tanımaktadır. Görüldüğü gibi AB bölgesel politikalarının ve turizm gelişim projelerinin büyük bir kısmı coğrafyanın ilgi alanına girmektedir. Sözelimi; tatil-turizm kavramına ilişkin çekiciliklere ya da turistik ürünlere her geçen gün yenis eklenmekte ve uluslararası turizm pazarındaki rekabet hızlanmaktadır. Özellikle tek tip turistik ürünlerle uluslararası turizm pazarında rekabet etme modası geçmiştir. Bu nedenle egzotik, doğal ve kültürel çekiciliklere sahip mekanlar, termal merkezler, yaylalar, korunan alanlar ilgi çekerken, ekoturizm, termal turizm, kültürel turizm, kırsal, turizm türleri ön plana çıkmaya başlamıştır (İKV,1999,87).

Bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve çevre dostu turizmi teşvik etmeyi amaçlayan girişimler yanında, Topluluğun turizm istatistiklerinin oluşturulması, AB üyesi olmayan ülkeler ile işbirliğini de geliştirmiş, kırsal, kültürel, eğitimsel ve çevresel turizm üzerine incelemeler ve pilot projelere toplam 21,7 milyon Euro ile finanse edilmiştir. Örnek Projeler: Türk el sanatları ve girişimcilik projesi (Tespip), Yeni müzecilik uzman eğitimi projesi, Kırsal kesimdeki kadınlar için tarım ürünleri üretim merkezi projesi.

5.Sonuç

Bölgelerarası coğrafi farklılıklara ve uygulanan politikalara bağlı olarak ortaya çıkan dengesizlikler bugün birçok araştırmaya konu olmaktadır. AB'nde bölgesel politikaların oluşturulmasında ve yerel kalkınmanın sağlanmasında turizme önemli görevler düştüğüne inanılmaktadır. Turizmin kaynağını oluşturan doğal varlıkların yanı sıra geçmişten günümüze kadar toplumların meydana getirdiği çeşitli uygarlık ve sanat harikalarının yeryüzünde oluşumunu, dağılımını etkileyen faktörler turizm ile coğrafyayı birleştirerek, AB'nin bölgesel ve turizm politikalarında coğrafyanın gücünü artırmaktadır. Mekân ve zaman bakımından turizm yoğunluğunu önlemek, turizmin 12 aya yayılmasını sağlamak, dünya turizm pazarından daha fazla pay alabilmek gibi amaçlar turizm ve coğrafyayı bir araya getiren Avrupa Birliği ve Türkiye turizm politikasının başlıca hedefleri arasındadır. Diğer bir anlatımla; Türkiye'nin turizm gelişiminde çok boyutlu çeşitlendirmeye gitmek bir zorunluluk halini almaktadır. Bu boyutlar; turizmin ürünlerini çeşitlendirmek, talebi bölgelere yaymak, talebi sezonlara yaymak, ülke pazarlar anlamında pazar çeşitliliği

yaratmak, demografik anlamda pazar çeşitliliği yaratmak bölgesel turizm gelişimi için kaçınılmazdır.

AB'nin turizmi, bölgesel kalkınma farklılıklarını gideren gelişme stratejilerinin lokomotifleri olarak görmesi, bu amaçla özellikle Akdeniz ülkelerine yönelik proje bazlı finansal destek programları oluşturması, Türk turizminin şansısıdır (Aydın, 2004,3).

Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin çoğunun AB ülkelerinden gelmesi ve Türkiye'nin dünya turizm pazarında AB ülkeleriyle rekabet içinde olması nedeniyle AB'nin turizm politikası, Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. AB ülkelerinde turistik hizmet kalitesinin artması ve turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi karşısında Türk turizm politikaları Türkiye'ye yönelik talep açısından önem taşımaktadır. Doğal, tarihi ve kültürel kaynakların çeşitliliği, iklim ve coğrafi koşulların farklı turizm ürünleri açısından elverişliliği, misafirperverlik, yaratıcı ve güçlü bir turizm endüstrisi, mesleki ve sivil toplum kuruluşlarının turizme ve koruma-kullanma dengesine özen göstermesi Türk turizminin güçlü yönleridir ve bu güç harekete geçirilmeyi beklemektedir.

Deniz, güneş, kum gibi geleneksel turizm denince akla ilk gelen üç unsur açısından bakıldığında, Akdeniz'de sıradan bir ülke konumunda olan Türkiye, tarih, kültür, sanat, doğal güzellikler, gastronomi, folklor, sıcak ve sevecen insanları söz konusu olduğunda, aynı coğrafyada eşsiz bir üstünlüğe sahiptir. 3E (eğlence, eğitim, heyecan) ve slowfood akımını karşılayacak zenginliğe ve çeşitliliğe sahiptir. Diğer bir deyişle Türkiye 21.inci yüzyılın farklı renk ve tatlar arayan, değişen turist profiline talep ettiği tüm özellikleri barındırmaktadır. Bu tür gelişmeler sonucunda rekabetten en az etkilenmek için farklılıklara dayalı bir ürün politikası izlemekle mümkün olabilecektir.

Turizmin sosyo-ekonomik faydalarını daha az gelişmiş bölgelere yaymak, kıyı alanları üzerindeki yatırım baskısını azaltmak, ülke potansiyelinin sunduğu yeni ürünleri tanıtmak, deniz-kum-güneş üçgeninden uzaklaşan doğa-kültür ile iç içe bir turizm anlayışı yaratmak kaçınılmazdır. Moda ifadesiyle ekonomik yönden katkılı, insana ve çevreye saygılı turizm türlerini uygulamaya koymak rekabet açısından büyük önem taşımaktadır.

Turizm endüstrisinde iletişim ve ulaşım teknolojileri sayesinde maliyetler düşmekte, turizmde daha uzak mesafelere, farklı beklentiler içerisinde olan turist kitlesinin ulaşma olanağı artmaktadır. Coğrafyayı da yakından ilgilendiren karayolu taşımacılığındaki güvenlik sorunu Türk turizminde önemli bir sorundur. Araç ve yollarda AB standartlarının benimsenmesi kaçınılmazdır. Ayrıca karayollarının yükünün azaltılması için, deniz ve demiryolu taşımacılığı teşvik edilmelidir. Çünkü ulaştırma alanındaki tedbirler rekabet gücünü takviye etmenin bir başka yoludur.

Ülkemizin bu eşsiz potansiyelini, sürdürülebilirlik özelliği göz ardı edilmeden, turizmin hizmetine taşıyabilmek, ciddi, bilinçli ve bilimsel çalışma ve planlamayı gerekli kılmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel gelişmelerin izlenmesi, ancak turizmde etkin bir planlama ile sağlanabilir.

AB ve Türkiye turizm politikalarını uyumlaştırma sürecinde bir önemli konu da yerel ve bölgesel düzeyde örgütlenmedir. Meslek örgütlerinin burada kilit rolü vardır. Bu örgütler, merkezi idare ve yerel yönetimlerle koordinasyon sağlayarak sektörü yönlendirme işlevini üstlenmelidir (TYD, 2004,5). Bu doğrultu'da Türkiye turizm sektöründe örgütlenme yapısını gözden geçirmek durumundadır. Her şeyden önce sektördeki devlet-özel sektör-üniversite dengesi ve işbölümü yeniden değerlendirilmelidir.

AB ile bütünleşme aşamasındaki Türkiye, turizm sektöründe ekonomik, mevzuat ve örgütlenme açısından ciddi adımlar atmak zorundadır. Turizmle ilgili tüm alanlarda AB politikalarının izlenmesi ve ilgili mevzuata uyum sürecine bir an önce girilmesi gereklidir. Tüketicinin korunmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmasına rağmen, paket turlar, devremülk ve turistlerin sigortalanması konularında bazı eksikliklerin olduğu bilinmektedir (TYD, 2004,5).

Hedefe yönelik, tanıtım ve pazarlama politikaları geliştirilmelidir. Turizmin ulaşım, çevre, yerel yönetim boyutlarına daha fazla önem verilmelidir. Tüm bu girişimler, turizmde kalitesi yüksek, çevreye uyumlu, finans gücü sağlam bir yapının oluşturulmasına yöneliktir. Bu aşamada kamu ve özel sektörün beraber çalışması gereklidir. AB bünyesinde ciddi bir mevzuat, bir kurumlaşma çalışması yapılmakta ve bu

çalışmanın en önemli unsurlarından birini sivil inisiyatifin siyaset üretme sürecine girmesi oluşturmaktadır.

AB'ye uyum sürecinde turizm, herhangi bir sektör olarak değil, bu süreçte öncü ve lider bir sektör olarak değerlendirilmelidir. Dünyadaki turizm eğilimleri açısından Türk turizminin önemi artmaktadır. Türkiye'yi Akdeniz'de bir turizm ülkesi haline getiren deniz, güneş, kum gibi kitle turizminin ana unsurları yerine, ülkenin tarihi, kültürü, folkloru, gastronomisi, florası, faunası, termal değerleri ve misafirperverlik gibi unsurlarını önplana çıkartan turistik ürünler ve politikalar üretilmelidir.

AB'de geliştirilmeye çalışılan turizm politikasıyla Türkiye'nin turizm politikası arasında büyük ölçüde uyum vardır. Söz konusu politikaların türevleri olan turizmin çeşitlendirilmesi, turizmin ekonomik ve sosyal yararlarının dengeli dağılımı, turizmin insanları ve kültürleri yakınlaştırmak için bir araç olarak kullanılması gibi konular hem AB'nin hem de Türkiye'nin öncelikleri olmaktadır. Yalnızca, ekonomik faaliyet olarak görülmemesi gereken, insanların sosyal ve kültür yakınlaşmasında önemli rol oynayan turizm sektörü, genişleme sürecinde, Türkiye ve diğer aday ülkeler, kendi mevzuatlarını, Avrupa Birliği'ni oluşturan bütün hukuki araçlar, politikalar ve kurumsal yapı demek olan "Topluluk Müktesebatı" ile uyumlulaştırmak zorundadır. AB tarafından geliştirilmekte olan ortak turizm politikası daha çok asgari işbirliği ve bilgi paylaşmaya yönelik olup, özendirici ve yönlendirici bir özellik taşımaktadır (TYD, 2004,5).

Türkiye ekonomik gelişiminde AB politikaları doğrultusunda sürdürülebilir turizm ilkelerini hayata geçirmede henüz yolun başındadır. Bu gerçekleştirilmezse turizmde zaman-mekân yoğunlukları artacak ve azalan verimler yarası işleyecektir. Sonuçta yakın bir zaman içinde belli noktalara yoğunlaşmış turizm gelişimi azami noktasına ulaşacak, sonra da düşüş başlayacaktır. Bu nedenle çevreci bir yönetim, planlama ve sürdürülebilirlik için, turizm sektörü ziyaretçiler, yerel yönetimler, yerel halk, Devlet kurumları, sivil toplum örgütleri Medya ve ilgili üniversite birimleri bir araya gelmeli ortak politikalar üretmelidir. Bu politikaların; çevresel ve ekolojik anlamda sürdürülebilir, ekonomik anlamda uygulanabilir, sosyal anlamda kabul edilebilir turizm politikaları olmasına özen gösterilmelidir.

Referanslar

- Avrupa Birliği 2000: Avrupa Birliği Turizm Politikası, Türkiye Temsilciliği Komisyon Raporu. Ankara.
- Avcı Kurt, C, 2001: "Avrupa Birliği uyum sürecinde Türk turizminin öncelikleri" Türkiye Turizmini Araştırma Enstitüsü. 1. Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu Kitabı s: 44-61. İzmir.
- Aydın S, 2005: Avrupa Birliği ve Türkiye Turizmi. TürkiyeOtelciler Birliği (TÜROB) Turizm Gazetesi internet sayfası.
- Devlet Planlama Teşkilatı 2001:Turizm. 8. Beşyillik Kalkınma Planı. Özel İhtisas Raporu. Ankara.
- Doğanay, H., 1992: Türkiye Turizm Coğrafyası. Kazım Karabekir Üniv. Yay.
- Herbert, D 1995:'Haritage, Places, Leisure, and Tourism" Haritage, Tourism and Society. Mansell Publishing, s: 1-20 London.
- İktisadi Kalkınma Vakfı 1999: Avrupa Akdeniz Turizm Alanı. İKV yayınları 44. İstanbul.
- Türsab 1998: Dünyada ve Türkiye'de Seyahat Endüstrisi. İstanbul
- Türsab 1999: Yeni bin yılda Euro, turizm ve Türkiye. İstanbul
- Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği: TYD 2004: '2003 Değerlendirmesi ve 2004 beklentileri' konulu basın toplantısı notları : 29 Ocak 2004. İstanbul.
- Özgüç, N., 1998. Turizmin Coğrafyası. Çantay Kitapevi .İstanbul.
- Şen, F 1998: "Avrupa Birliği Türkiye ilişkilerinin turizm sektörü üzerindeki etkileri"İ. Turizm Şurası, Ankara.
- UNESCO 1998: World Culture Report: Culture. Creavity and Markets. France.
(http://europa.eu.int/comm/dg23/tourism/tourismpublications/travel_guide).
www.visiteurope.com
<http://ekutup.dpt.gov.tr/turizm/oik601.pdf>
http://lozanmubadilleri.org/ortak_miras.htm
http://www.europanostr.org/awards_2006.html
http://europa.eu.int/comm/culture/portal/index_en.htm
<http://europa.e>
<http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/policy-areas/sme.htm>
http://europa.eu.int/comm/dg23/tourism/tourism-publications/travel_guides

http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/tourism-publications/documents/eurfinrep_en.pdf
<http://europa.eu.int/eur-lex>